

Asia: VN/36258/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laeiksi Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Vammaisfoorumi on 28 valtakunnallisen vammaisjärjestön yhteistyöjärjestö, jonka tarkoituksena on YK:n vammaisten ihmisten oikeuksia koskevan sopimuksen mukaisesti edistää vammaisten ihmisten tasa-arvoa ja yhdenvertaisen osallistumisen mahdollisuuksia yhteiskunnassa. Vammaisfoorumi edustaa jäsenjärjestöjensä kautta noin 223 000 vammaista ja pitkäaikaissairasta ihmistä.

Kiitämme lausuntopyynnöstä.

Vammaisfoorumi pitää erityisen tärkeänä, että kaikilla nuorilla on matala kynnys ja kannusteita osallistua tarvittaessa ammatilliseen kuntoutukseen, joka edistää heidän työkykyään, kouluttautumistaan ja palkkatyöhön osallistumistaan. Tätä tavoitetta tukee erinomaisesti esityksessä se, että nuorten pääsy ammatilliseen kuntoutukseen ilman sairaus- ja vammadiagnoosia säilytetään. Se, että osallistuminen nuoren ammatillisen kuntoutuksen valmennuksellisiin palveluihin ei enää pääsääntöisesti oikeuttaisi kuntoutusrahaan voi osaltaan vaarantaa tämän tavoitteen toteutumista.

Vammaisfoorumi on erittäin huolissaan siitä, että jo aiemmin sosiaaliturvaan tehdyt leikkaukset ovat kohdistuneet suurelta osin nuoriin ja haavoittuvassa asemassa oleviin nuoriin erityisesti. Onkin tärkeää, että esitettyjen muutosten vaikutuksia nuoren ammatilliseen kuntoutukseen pääsyyn, koulutukseen ja työhön siirtymiseen ja nuorten toimeentuloon seurataan ja arvioidaan tarkasti. Riskinä on, että yhä useampi heikossa asemassa olevista nuorista jää vaille tarvitsemaansa tukea ja syrjäytyminen ja eriarvoisuus lisääntyy. Huolestuttavaa on myös se, että toteutuessaan esitys saattaa aiheuttaa nuoren ammatillisen kuntoutuksen käynnistymisen viivästymistä, kun ratkaisuprosessi monimutkaistuu.

Hallituksen esitys sisältää elementtejä, jotka saattavat vähentää vammaisten nuorten opiskeluhalukkuutta, lisätä opintojen keskeyttämistä, heikentää työelämään kiinnittymistä opintojen aikana ja heikentää työllistymismahdollisuuksia opintojen jälkeen. On aidosti vaarana, että vammaisten ihmisten koulutustaso ja työllisyysaste laskevat, mikä on ristiriidassa Suomen hallituksen yleisten tavoitteiden kanssa. Vammaisfoorumi huomauttaa, että hallitusohjelmaan kirjattujen koulutukseen ja työllisyyteen liittyvien tavoitteiden tulee koskea myös vammaisia ihmisiä.

Esityksessä todetaan, että kuntoutuksen tarkoituksenmukaisuutta arvioitaessa otettaisiin huomioon ”kokonaisuutena ... hakijan ajankohtaiset palvelutarpeet sekä hakijan saamat sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut ja muut toimintakykyä, elämänhallintaa, opiskelua tai työllistymistä tukevat tai edistävät palvelut”. Esityksen mukaan huomioon otetaan myös oppilaitoksen tukitoimet. Vammaisfoorumi pitää keskeisenä sitä, että näitä palveluita arvioitaessa on aina kuultava hakijaa ja perusteellisesti selvittää palvelujen todellinen määrä ja vaikutus. Se, että vammaisen ihminen on jonkun palvelun piirissä, ei merkitse, että palvelu olisi hänen kohdallaan vaikuttavaa tai riittävää. Oppilaitoksen tukitoimia arvioitaessa on selvitettävä, miten ne toteutuvat käytännössä. Sosiaali- ja/tai terveystalvelujen lisäksi nuori voisi hyötyä ammatillisen kuntoutuksen palveluista. Vammaisella tai pitkäaikaissairaalla nuorella terveydelliset, sosiaaliset ja ammatilliset asiat nivoutuvat monesti yhteen ja on tarve useille samanaikaisillekin palveluille, joiden avulla edetään kohti tavoitteita.

Esityksen mukaan nuoren kuntoutusrahaa koskisi jatkossa tarveharkinta sekä lähtökohtainen kalenterivuositainen kolmen kuukauden enimmäisaika. Kalenterivuositaisen enimmäisajan voisi ylittää, kun se on ammatillisen kuntoutuksen etenemiseksi ja toimeentulon turvaamiseksi erityisestä syystä perusteltua. Vammaisfoorumi haluaa muistuttaa siitä, että vammaisten nuorten on huomattavasti vaikeampi työllistyä opintojen loma-ajalle. Huoli toimeentulosta vaikuttaa opiskeluihin negatiivisesti ja voi pahimmillaan johtaa opintojen keskeyttämiseen. Itsenäisesti asuvien vammaisten opiskelijoiden kohdalla nuoren kuntoutusraha on välttämätön toimeentulon lähde. Näistä syistä katsomme, että kuntoutusrahaa tulisi jatkossakin saada myös opintojen odotus- ja väliajoilta.

Esityksen mukaan jatkossa nuoren kuntoutusrahan oikeuttavan kuntoutuksen ajalta saadut palkka- ja yrittäjätulot sovitettaisiin osittain yhteen nuoren kuntoutusrahan kanssa, samalla tavoin kuin ammatillisena kuntoutuksena järjestetyn koulutuksen ajalta saadut palkka- ja yrittäjätulot. Tällä hetkellä nuoren kuntoutusrahan ei tehdä yhteensovitusta ja tämä on osaltaan mahdollistanut vammaisten nuorten palkka- tai yrittäjätulojen hankkimisen. Erityisen tärkeää näissä töissä on niiden myötä saatu työelämäkokemus, joka usein johtaa pysyvämpään työelämäosallisuuteen myöhemmin. Tulojen yhteensovittaminen tulee pahimmassa tapauksessa johtamaan siihen, että vammaiset nuoret eivät tartu tilaisuuksiin hankkia palkka- ja yrittäjätuloja nuoren kuntoutusrahan menettämisen pelon vuoksi. Vammaisfoorumi katsoo, että nuorten kuntoutusrahaa koskevat säännökset olisi pidettävä nykyisellään.

Vammaisfoorumi kiittää esitystä siitä, että vaikutusarvioinneissa on erillinen luku vammaisvaikutusten arvioinnista. Toteamme kuitenkin, että vammaisvaikutusten arviointi olisi hyvä tehdä perusteellisemmin ja monipuolisemmin. Erityisesti tulisi arvioida pitkäaikaisia vaikutuksia, mikäli vammainen nuori joutuu keskeyttämään opinnot taloudellisten tekijöiden tai toimeentulohuolien aiheuttaman henkisen kuormituksen vuoksi. Vaikutusten arvioinnissa tulee kiinnittää erityistä huomiota kuntoutusetuksiin tehtävien muutosten ja sosiaali- ja terveydenhuollon säästöjen yhteisvaikutuksiin. Erityisesti haavoittuvimmassa asemassa oleviin nuoriin kohdistuu nyt useita samanaikaisia heikennyksiä ja näiden yhteisvaikutukset voivat yksilölle olla erittäin merkittäviä. Esimerkkinä vaikutusten arvioinnissa (s.27) nostetaan esille se, että yhdessä kansaneläkejärjestelmän työkyvyttömyyseläkkeen ja Kelan kuntoutusrahan alaikärajan nostoa koskevan esityksen kanssa yhteisvaikutukset vammaisten nuorten toimeentuloon kokonaisuutena ovat suuremmat, vaikka muuten esityksessä ehdotettujen muutosten vaikutukset vammaisten ihmisten toimeentuloon arvioidaan melko vähäisiksi.

Hallituksen esitys nostaa esiin YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen artiklat 26 (vammaisten henkilöiden oikeus kuntoutukseen) ja 28 (vammaisten henkilöiden oikeus riittävään elintasoon). Vammaisfoorumi pitää tärkeänä, että esityksessä viitattaisiin myös YK:n vammaissopimuksen koulutusta käsittelevään artiklaan 24. Vammaisten nuorten koulutus, ammatillinen kuntoutus ja kuntoutusetuudet muodostavat käytännössä kokonaisuuden, jossa kaikki osatekijät vaikuttavat toisiinsa. Kouluttautumisen tavoitteena on työelämään osallistuminen, on otettava huomioon myös YK:n vammaissopimuksen artikla 27, joka käsittelee työtä ja työllistymistä.

Vammaisfoorumi ry

Veera Florica Rajala

puheenjohtaja

Anni Kyröläinen

pääsihteeri

p. 045 217 4936

anni.kyrolainen@vammaisfoorumi.fi

Ignatius Katri
Vammaisfoorumi ry